

УДК: 376.1-056.36

Н.А. Гіренко
Trevi-11@yandex.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ З СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ УЧНЯМИ ДОПОМІЖНОЇ ШКОЛИ

Girenko N.A. Peculiarities of fulfilling the practical tasks at the lessons of social-domestic orientation by the auxiliary school pupils / N.A. Girenko // Actual problems of the correctional education : Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Drahomanov University, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohyenko National University / edited by V.M. Synjov, O.V. Havrilov. – Edition VI. Issue 2.- Kamyanets-Podilsky: Medobory-2006, 2015.– P. 16–25

Н.А. Гіренко. Особливості виконання практичних завдань з соціально-побутового орієнтування учнями допоміжної школи. Стаття присвячена формуванню практичної діяльності на уроках соціально-побутового орієнтування у учнів 5 класу допоміжної школи. Соціально-побутове орієнтування, як предмет навчання, спрямований на практичну підготовку учнів допоміжної школи до самостійного життя і праці, на формування в них знань і умінь, які сприяють соціальній адаптації і підвищенню рівня загального розвитку учнів. Тому, щоб навчити учнів виконувати практичне завдання, необхідно формувати в них вміння орієнтуватися в трудовій діяльності (уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати). Уміння орієнтуватися у завданні, планувати хід завдання, здійснювати самоконтроль в процесі виконання практичного завдання, застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, самостійно робити аналіз виконаної роботи свідчить про рівень самостійності та усвідомлене засвоєння матеріалу. Правильно організовані заняття з соціально-побутового орієнтування призводять до сприятливих змін координації рухів, збільшення їх точності, підвищення тактильної чутливості, що також впливає на формування усвідомленості та самостійності учнів з господарсько-побутової діяльності.

Метою дослідження стали розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов, що спрямовані на підвищення самостійності та усвідомленості навчально-практичної діяльності учнів 5 класу під час виконання ними практичних завдань на уроках соціально-побутового орієнтування на прикладі роботи з посібником «Світ навколо тебе». Робота з посібником передбачала виконання різних видів завдань: відповіді на запитання, тестові завдання, робота з

наочністю, відгадування загадок, рішення кросвордів, які були спрямовані на розвиток у розумово відсталих учнів мислення, зацікавленості, розширенню кругозору, тренування пам'яті і уваги. Експериментальне дослідження дозволило нам визначити рівень знань і вмінь учнів працювати з посібником методичного супроводу «Світ навколо тебе», про що свідчили вміння п'ятикласників працювати зі схемами, інструкційними картами, правильно і чітко давати відповіді на запитання. Учні вміли розповісти технологію та послідовність приготування страв, правильно обчислювали кількість продуктів, необхідних для приготування окремих страв.

Проведене дослідження показало, що учні експериментальної групи суттєво просунулись у навчанні, оскільки додатково виконували завдання, що містилися у посібнику. Високі результати виконаних завдань свідчили про більш якісний рівень усвідомленості і самостійності школярів за рахунок розширення можливостей доступу до освітньої інформації, формування вміння самостійно одержувати знання, одночасного використання кількох каналів сприймання.

Ключові слова: соціально-побутове орієнтування, соціально-господарський досвід, самостійність і усвідомленість в процесі господарсько-побутової діяльності.

Н.А. Гиренко. Особенности выполнения практических заданий по социально-бытовой ориентировке учениками вспомогательной школы. Стаття посвящена формированию практической деятельности на уроках социально-бытовой ориентировки у учащихся 5 класса вспомогательной школы. Социально-бытовая ориентировка, как предмет обучения, своей главной задачей видит подготовку учеников вспомогательной школы к самостоятельной жизни и труду, формированию у них знаний и умений, которые будут способствовать их социальной адаптации в обществе и повышению уровня общего развития. Чтобы научить учеников выполнять практические задания хозяйственно-бытового характера, необходимо формировать у них такие стороны трудовой деятельности, как умение ориентироваться в задании, планировать ход работы, осуществлять текущий и заключительный самоконтроль. Это свидетельствует о сознательном и самостоятельном усвоении материала. Правильно организованные занятия по социально-бытовой ориентировке создают условия для развития координации движений, их точности, совершенствовании тактильной чувствительности, что также положительно влияет на сознательное и самостоятельное усвоение практического опыта.

Целью нашего исследования стали разработка и экспериментальная проверка педагогических условий, что влияют на

повышение самостоятельности и сознательности учебно-практической деятельности у учеников 5 класса в ходе выполнения ими практических заданий на уроках социально-бытовой ориентировки на примере использования пособия «Світ навколо тебе». Работа с данным пособием предполагала выполнение различных видов заданий: ответы на вопросы, тестовые задания, работа с наглядностью, отгадывание загадок, решение кроссвордов, которые были направлены на развитие у умственно отсталых учеников мышления, заинтересованности, расширению кругозора, тренировки памяти и внимания. Экспериментальное исследование позволило нам определить уровень знаний и умений у учеников работать с пособием методического сопровождения «Світ навколо тебе», о чем свидетельствовало умение пятиклассников работать со схемами, инструкционными картами, правильно и четко давать ответы на поставленные вопросы. Ученики могли передать технологию и последовательность приготовления блюд, правильно вычислить количество необходимых продуктов.

Проведенное исследование показало, что ученики экспериментальной группы существенно продвинулись в обучении, поскольку дополнительно выполняли задания, предложенные в пособии. Высокие результаты выполнения заданий свидетельствовали о более качественном уровне сознательности и самостоятельности школьников за счет доступа к дополнительной информации, формирования умений самостоятельно получать знания, одновременного использования различных каналов восприятия.

Ключевые слова: социально-бытовая ориентировка, социально-бытовой опыт, самостоятельность и сознательность в процессе хозяйственно-бытовой деятельности.

На сучасному етапі розвитку України вдосконалення спеціальної освіти пов'язане з новим розумінням особистісного розвитку дітей з особливими потребами, з новим ставленням оточуючого середовища до їхньої соціалізації та інтеграції в суспільство. Розуміння компенсації та корекції, соціальної адаптації розглядається як розвиток збереженого чуттєвого сприймання, формування нових механізмів пізнання та опанування знаннями, взаємодії з дорослими, мовленнєвої та комунікативної діяльності, рухової активності, стимулювання позитивних емоцій.

Питання підготовки дітей з особливими потребами до побутової праці висвітлені в працях О.М. Граборова, Г.М. Дульнєва, С.Л. Мирського, Г.М. Мерсіянової, Л.С. Дробот, С.Ю. Коноплястої та ін. О.Д. Аговелян, Є.О. Білевич, В.І. Бондар, К.М. Турчинська присвятили свої роботи розв'язанню проблеми трудової адаптації і соціальної

інтеграції розумово відсталих учнів, підвищенню рівня їхньої підготовки до самостійного життя. Автори зазначають, що підвищення рівня підготовки, включення в самостійне життя учнів допоміжної школи – складна проблема і залежить від багатьох чинників. Дослідники підкреслюють, що рівень соціальної і трудової адаптації розумово відсталих підлітків, усвідомленості та самостійності при вирішенні побутових питань, більш низький, елементарний порівняно з випускниками масової школи.

Дослідження вчених свідчать про недостатню підготовленість учнів допоміжної школи до самостійного життя в побуті. Вони відмічають труднощі, що виникають у учнів внаслідок невміння розпорядитися заробітною платнею, сімейним бюджетом, раціонально вести домашнє господарство і ін.(Г.М. Мерсіянова , Л.С Дробот, С.Ю. Конопляста).

Враховуючі актуальність означеної проблеми, та необхідність застосування нових підходів до вивчення учнями старших класів курсу СПО в допоміжній школі ми, обрали тему дослідження: «Особливості виконання практичних завдань з соціально-побутового орієнтування учнями допоміжної школи».

Метою дослідження стали розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов, що спрямовані на підвищення самостійності та усвідомленості навчально-практичної діяльності учнів 5 класу під час виконання практичних завдань на уроках соціально-побутового орієнтування на прикладі роботи з посібником «Світ навколо тебе». У зв'язку з цим нами вирішувалися наступні завдання:

- Вивчити рівень самостійності і усвідомленості учнів в процесі виконання ними практичних завдань на прикладі використання посібника з програмового методичного супроводу з соціально-побутового орієнтування для 5-го класу.
- Визначити умови, що сприяють активізації усвідомленості та самостійності засвоєння соціально-побутового досвіду в процесі виконання практичних завдань учнями на уроках СПО.
- Розробити та експериментально довести педагогічні умови, що сприяють удосконаленню засвоєння соціально-побутового досвіду учнями 5 класу допоміжної школи на уроках СПО.

Базою для експериментального дослідження стала Сніжнянська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат №42 Донецької обласної ради.

Основними формами і методами навчання СПО є практичні вправи, екскурсії, моделювання реальної ситуації, бесіди. На заняттях широко практикується демонстрація навчальних фільмів, різноманітних наочних засобів, що забезпечують усвідомлене засвоєння матеріалу та

впливає на ступінь самостійності у виконанні соціально-побутових питань підлітками.

В більшості розділів курсу соціально-побутового орієнтування передбачається виконання практичних робіт. Кожен учень повинен оволодіти основними способами догляду за одягом, приготуванням їжі, навчитися складати ділові папери, надавати першу медичну допомогу, тощо.

Тому, щоб навчити учнів виконувати практичне завдання, необхідно формувати в них вміння орієнтуватися в трудовій діяльності, а саме, вміння орієнтуватися у завданні, планувати хід його виконання, здійснювати самоконтроль в процесі виконання практичного завдання, застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, самостійно робити аналіз виконаної роботи. Правильно організовані заняття з соціально-побутового орієнтування призводять до сприятливих змін координації рухів, збільшення їх точності, підвищення тактильної чутливості, що також впливає на формування усвідомленості та самостійності учнів з господарсько-побутової діяльності.

Головна корекційна цінність правильно побудованого уроку полягає в тому, що урок вносить певний ритм, темп, і періодичність у діяльності нервової системи дитини, таким чином створює умови для оптимального його функціонування, підвищує працездатність, що можливо на основі специфіки навчального процесу в допоміжній школі (В.І. Бондар, Г.М. Дульнев, Г.М. Мерсіянова, Н.П. Павлова, В.І. Пінський).

В ході експериментального дослідження учні експериментальної групи навчалися за традиційною методикою, але додатково на уроках використовувався посібник програмового супроводу з соціально-побутового орієнтування "Світ навколо тебе" (для 5 класу).

Цей посібник був розроблений доцентом кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДДПУ Н.А. Гіренко і вчителем Сніжнянської СЗОШ № 42 Донецької облради С.М. Кізіченковою. Даний посібник відповідає основним розділам програми з СПО, а саме: "Особиста гігієна", "Догляд за одягом і взуттям", "Культура харчування", "Культура поведінки", "Догляд за житлом", "Транспорт", "Торгівля», тощо – 13 розділів.

Завдання, які надавалися у посібнику відповідали програмі соціально-побутового орієнтування для допоміжної школи (укладачі Г.М. Мерсіянова, Н.А. Гіренко) та підручнику Л.С. Дробот "Світ навколо тебе" 5 класу.

Завдання мали 3 рівня складності, де найскладніший – перший. Окрім того завдання для кожного розділу, що вивчається, мали два варіанти. Учні пропонували ті завдання, які були для них посильними. Для виконання деяких завдань п'ятикласникам необхідно було

звернутися до підручника, книг з доведення, інформації, яка існує в магазинах, медичних установах, на вулиці та транспорті. Це, на думку авторів, повинно було допомогти школярам більш впевнено почувати себе в школі, вдома, в колі друзів та оточуючих.

Виконуючи завдання в зошиті, учні вчилися визначати ознаки предметів, порівнювати, знаходити відповідності, систематизувати предмети побуту, планувати роботу, вчилися робити висновки. Працюючи з посібником учні давали відповіді на запитання, заповнювали схеми, виконували малюнки, тестові завдання, відгадували кросворди.

Метою використання даного посібника було навчити учнів виконувати завдання теоретичного та практичного характеру, що, на наш погляд, забезпечувало розвиток самостійності у розумово відсталих учнів в процесі роботи з зошитом. Різноманітність завдань, викладених у посібнику, зумовлювало засвоєння практичного досвіду побутового характеру. Вирішуючи завдання посібника у вигляді тестів, кросвордів, відповідей на запитання тощо, учні повторювали знання курсу з різних боків, що не тільки створювало умови для самостійного вирішення завдань, але й більш усвідомленого до нього відношення.

Розвиток самостійності та усвідомленості учнів в процесі практичної діяльності безпосередньо пов'язаний з формуванням таких вмінь як: вміння узагальнювати, аналізувати, систематизувати інформацію за темою; працювати в групі і індивідуально; знаходити інформацію з різних джерел; усвідомлювати важливість отриманих знань і вмінь.

Робота з посібником передбачала виконання різних видів завдань: тестові завдання, відповіді на запитання, робота з наочністю, учням пропонувалося доповнити речення, записати відповіді на запитання. Такі завдання направлені на розвиток монологічного мовлення учнів та аналіз виконаної роботи. Відгадування загадок, рішення кросвордів, були спрямовані на розвиток у розумово відсталих учнів мислення, зацікавленості; розширенню кругозору дітей, тренування пам'яті і уваги.

На заключному етапі експериментального навчання ми проаналізували вміння учнів одержувати знання, користуючись посібником програмового супроводу з соціально-побутового орієнтування «Світ навколо тебе». Спостерігаючи за учнями та аналізуючи їх роботи в посібнику, ми прийшли до висновку, що учні проявляли зацікавленість до виконання теоретичних завдань, вміли переносити вивчений на уроці матеріал при заповненні таблиць, схем, кросвордів; з інтересом виконували обчислювальні завдання.

Експериментальне дослідження дозволило нам визначити рівень знань і вмінь учнів працювати з посібником методичного супроводу «Світ навколо тебе». Високий рівень різних сторін практичної діяльності

господарчо-побутового характеру характеризувався достатнім практичним досвідом дітей та рівнем сформованості у них загальнотрудових умінь. Тобто учні могли працювати зі схемами, інструкційними картами, правильно і чітко давати відповіді на запитання, вміли розповісти технологію та послідовність приготування страв, правильно обчислювали кількість продуктів, необхідних для їх приготування. При виконанні завдань у посібнику, учні могли зорієнтуватися у завданні, протягом визначеного часу виконати його (5-7хв), правильно, чисто і охайно записати відповіді.

Спостереження за учнями контрольного на експериментального класів на уроках СПО дозволив прийти визначених висновків.

Вивчення особливостей формування та динаміку просування показників розвитку *рухової сфери* в процесі господарсько-побутової діяльності показав, що учні експериментальної групи на кінець експерименту відзначалися від контрольної тим, що покращили свій результат. Їх рухові дії стали більш ритмічними, впевненими, точними. Це знайшло своє відображення в тому, що наприкінці експериментального навчання показники стали більші за рахунок учнів, які увійшли в групу високого та середнього рівня. Одержаний при роботі з посібником теоретичний досвід з господарсько-побутової діяльності створив умови для більш впевненого виконання учнями експериментальної групи рухової програми.

Вивчення рівня засвоєння учнями *загальнотрудових вмінь* в процесі практичної діяльності господарсько-побутового характеру на етапі експериментального навчання відбувалося за такими критеріями: вміння орієнтуватися у завданні; планувати хід роботи; виконувати операції за планом; звітувати про виконану роботу; виконувати завдання з господарсько-побутової діяльності відповідно програми.

В ході дослідження, за результатами навчання, нами були виділені діти, які орієнтувалися у завданні (*підготовка продуктів, послідовність приготування бутербродів*), вміли спланувати свої дії, могли дати чіткий звіт про виконання роботи. Відповіді були повними, змістовними. Учні самостійно могли визначити помилки і самостійно їх виправляти. Це свідчило про **високий** рівень засвоєння загальнотрудових вмінь учнів з господарсько-побутової діяльності.

Практичне виконання завдань з соціально-побутової діяльності характеризувалося також достатнім рівнем розвитку рухової сфери.

До цієї групи в експериментальному класі наприкінці навчального року були віднесені 33,3% (тоді як на початку навчального року дана група складала лише 8,4%). В контрольній групі відповідно – 16,7%, (до - 14,2)

Це свідчить про те, що учні експериментальної групи суттєво просунулись у навчанні, на відміну від контрольної, оскільки

п'ятикласники експериментальної групи додатково виконували завдання, що містилися у посібнику. Високі результати виконаних завдань показали більш якісний рівень усвідомленості і самостійності школярів. Ефективність засвоєння учнями знань та вмінь з соціально-побутового орієнтування сприяла удосконаленню пізнавальної діяльності школярів за рахунок розширення можливостей доступу до освітньої інформації, формування вміння самостійно одержувати знання, одночасного використання кількох каналів сприймання і дозволило прийти наступних висновків:

1. Розроблена та впроваджена нами в ході експериментального навчання методика сприяла поліпшенню засвоєння курсу соціально-побутового орієнтування та підвищенню усвідомленості та самостійності у дітей в ході виконання ними технологічного процесу під час виконання практичних завдань.

2. Експериментальне навчання дозволило визначити шляхи та умови, що сприяють ефективності засвоєння учнями допоміжної школи господарсько-побутової діяльності в процесі виконання ними практичних завдань, а саме:

- якість виконання практичних завдань на уроках СПО залежить від рівня засвоєння технології виконання завдань з господарсько-побутової діяльності та сформованості рухової сфери учнів допоміжної школи;

- умовами, що сприяють підвищенню усвідомленості та самостійності являються правильна організація навчального процесу на уроках соціально-побутового орієнтування в допоміжній школі, а саме: педагогічні методи та прийоми, які дозволяють доцільно здійснювати чергування різних видів трудової діяльності; точне визначення доступних для учнів завдань; створення таких умов праці, які будуть максимально наближені до реальних;

- врахування індивідуальних можливостей та ступені зацікавленості дітей.

3. Удосконалення процесу навчання учнів с особливими потребами в навчанні соціально-побутового орієнтування дозволяє не тільки підвищити рівень засвоєння ними навичок господарсько-побутової діяльності, але й буде сприяти їх самовизначенню у побуті і у суспільстві взагалі.

Список використаних джерел

1.Бондар В.І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / Бондар ВІ. – К.: Рад.школа, 1988. – 128 с.; **2.Коноплястая С.Ю.** Воспитание готовности к хозяйственно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы / Коноплястая С.Ю. Авт.реферат дис. канд. пед.наук. – М., 1991. – 17 с.; **3.Мерсиянова Г.Н.**

Выполнение практических заданий учащимися вспомогательной школы / Мерсиянова Г.Н. – К.: Рад.школа, 1985. – 81 с.; 4.Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі: методичний посібник для студентів дефектологічного факультету / Гіренко Н.А. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – 130 с.; 5.Хохліна О.П. Корекційна спрямованість трудового навчання в допоміжній школі: Навчально-методичний посібник / Хохліна О.П. – К.: ТОВ «Імідж», 2006. – 176 с.

Spysok vykorystanyh dzerel

1. Bondar V.I. Pidgotovka uchniv dopomizhnoy shkoly do samostiynoy trudovoy diyalnosti / Bondar V.I. – К.: Rad. shkola, 1988. -128 s. [Bondar V.I. Preparation of the Auxiliary School Pupils for the Independent Labor Activities / Bondar V.I. – К.: Soviet School, 1988. – p.128].;

2. Konoplyastaya S.Yu. Vospitanie gotovnosti k hozyaistvenno-bytovomy trudy uchashchihsya vspomogatel'noy shkoly / Konoplyastaya S.Yu. Avt. referat dis. kand. ped. nauk. – M., 1991. – 17 s.[Konoplyastaya S.Yu. Teaching Auxiliary School Pupils for the Household-Domestic Labor / Konoplyastaya S.Yu. Abstract of Dissertation for a Scientific Degree of a Candidate of Pedagogical Sciences. – M., 1991. – p.17].;

3. Mersiyanova G.N. Vypolnenie practicheskikh zadaniy uchashchimisy vspomogatel'noi shkoly / Mersiyanova G.N. – К.: Rad shkola, 1985. – 81 s.[Mersiyanova G.N. Fulfilling the Practical Tasks by the Auxiliary School Pupils / Mersiyanova G.N. – К.: Sov. School , 1985. – p.81].;

4. Girenko N.A. Sotsial'no-pobutove orientuvannya v dopomizhniy shkoly: metodychniy posibnyk dlya studentiv defectologichnogo fakultety / Girenko N.A. – Slov'yans'k: SDPU, 2011. – 130 s.[Girenko N.A. Social-Domestic Orientation at the Auxiliary School: Manual for Students of the Defectological Faculty / Girenko N.A. – Slov'yans'k: SSPU, 2011. – p.130].;

5. Hohlina O.P. Korektsiyna spryamovanis't trudovogo navchannya v dopomizhniy shkoli: Navchal'no-metodychniy posibnyk / Hohlina O.P. – К.: TOV “Imidzh”, 2006. – 176 s.[Khokhlina O.P. Correctional Directness of the Labor Education at the Auxiliary School: Education-Methodical Manual / Khokhlina O.P. – К.: TOV “Image”, 2006. – p.176].

N.A. Girenko Peculiarities of fulfilling the practical tasks at the lessons of social-domestic orientation by the auxiliary school pupils. The article is devoted to the formation of the practical activity at the lessons of the social-domestic orientation of the 5th form pupils of the auxiliary school. Social-domestic orientation as the educational subject is aimed at the practical preparation of the auxiliary school pupils for independent life and labour and the formation of their knowledge and skills that contribute to the social adaptation and uprising the level of the general development of pupils.

The conscious attitude towards the fulfillment of the practical tasks at the lessons in the social-domestic orientation at the auxiliary school testifies to the ability of the pupils to carry out the tasks correctly, to understand and to be able to explain and substantiate them. It is extremely important in acquiring the habits in domestic labor and skills that will be necessary for the intellectually backward children in their further independent life in modern society.

The index of independence and comprehension in the process of fulfilling the tasks in the social-domestic orientation by the auxiliary school pupils appears to be the conscious mastery of the system of general and personal demands that are proposed by the teacher for performing the tasks; the formation of the skill of the pupils to answer the well-known demands and guiding lines in the process of their practical activities; the use of the additional techniques for the more profound comprehension of the plan of fulfilling the tasks by the pupils; the formation of the habits of self-control during the pupils' practical activities; the formation of the skill to evaluate the results of one's personal labor objectively and to substantiate the mark logically.

The aim of our investigation was the elaboration and the experimental checking up of the pedagogical conditions aimed at the upgrading and self-realization of the pupils in the process of the education-practical activities of the 5th form school children at the lessons of the social-domestic orientation (the work with a textbook "The World around You" as a model). The work with the textbook foresaw the fulfillment of different kinds of tasks: answering the questions, test-tasks, work with visual aids, answering riddles, solving cross-words. All the above-mentioned forms of work were directed at the development of the logical thinking of the intellectually backward children alongside with their interest in studies, widening their world outlook, training their memory and attention. Our investigation allowed us to come to the conclusion that the pupils in the experimental group demonstrated the significant progress in their studies because they were constantly performing additional exercises and tasks that were included into the manual. High results in performing the tasks demonstrated by the pupils proved the more qualitative level of self-realization and independence of schoolchildren at the expense of widening the possibilities of access to the educational information, the formation of the skill to get additional knowledge independently through the simultaneous use of several canals of perception.

Key words: social-domestic orientation, social-economic experience, independence and self-realization in the process of economic-domestic activities.

Received 27.04.2015
Reviewed 11.05.2015
Accepted 16.06.2015